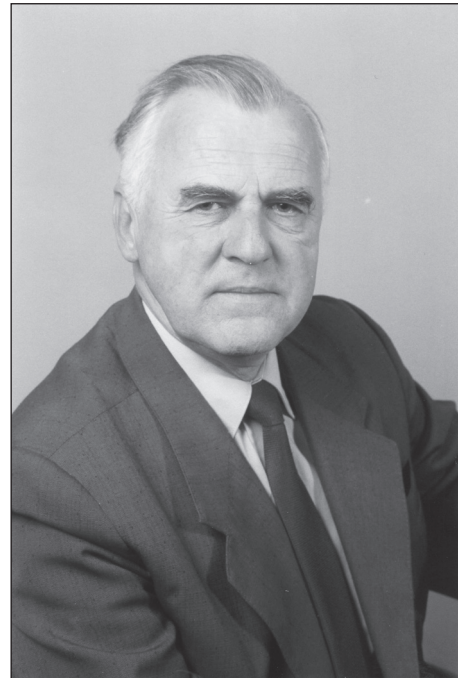

ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА МАРЕКА ГЕДЛЯ (30.06.1934—26.09.2014)

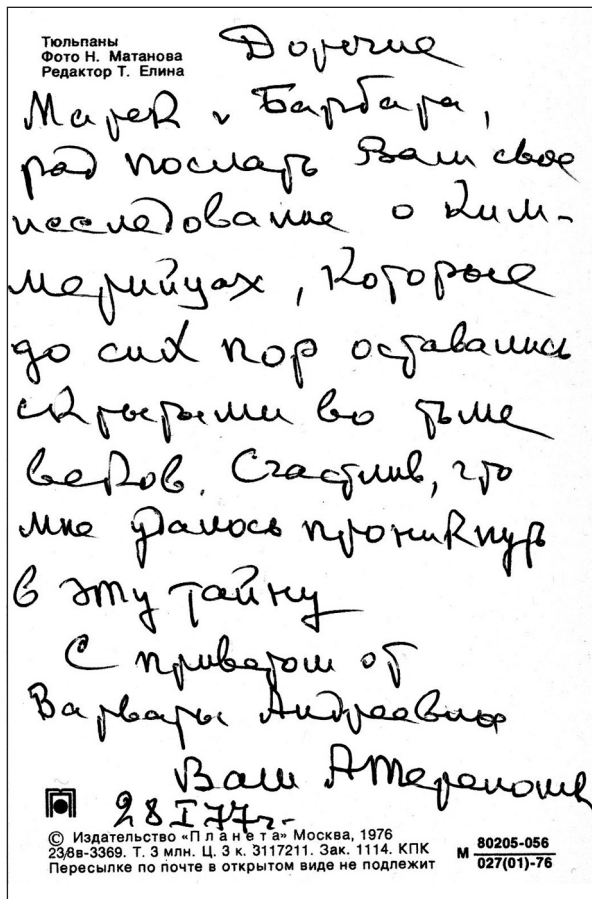
Восени минулого року (2 жовтень 2014 р.) на Раковицькому цвинтарі у Кракові представники польської і європейської археології з великим смутком попрощалися з професором Марек Гедлем — видатним археологом, вченим світового рівня, який усе професійне життя пов'язав з Ягеллонським університетом. М. Гедль був наставником багатьох поколінь археологів, великим науковим авторитетом, але понад усе чесною людиною з надзвичайною індивідуальністю, з бездоганною біографією.

Марек Гедль народився 30 червня 1934 р. в Бельську-Бялим у Південній Польщі в сім'ї службовців. Але частину дитинства провів у Варшаві. Тут пережив варшавське повстання 1944 р., в якому взяв участь як десятирічний повстанський кур'єр організації пластунів «Сірі Ряди». Після повстання, в якому загинув його батько, був евакуйований німцями і разом з мамою переїхав до Кракова, з яким пов'язав решту свого життя. Тут розпочав подальше навчання, незважаючи на те, що був виключений комуністичною владою зі школи через політичні погляди за рік до закінчення. У 1951 р. одержав середню освіту, яка в майбутньому відкрила йому шлях до навчання у вищих навчальних закладах. Юнацьке захоплення минулим, замками, городищами, фортифікаціями, а також пішими мандрівками та територіальними пошуками, які були справжньою пристрастю юного Гедля, спрямували його до археології і до Ягеллонського університету. Тут, як згадував професор, атмосфера, частково вільна від ідеологічного тиску комунізму, залишала невеликий шанс для навчання молодим людям, що мали інші політичні погляди.

Навчання, розпочате в 1951 р., М. Гедль закінчив у званні магістра в 1955 р. Звання здобув на підставі дипломної роботи «Вивчення господарсько-суспільних відносин у лужицькій культурі на території Малопольщі і Шльонську», яка пізніше була надрукована (Gedl 1961). Але вибрав спеціалізацію у сфе-

рі археології передісторичної епохи бронзи та раннього заліза. Його талант і пристрасть до досліджень, завзятість були визнані та високо оцінені тодішнім керівником кафедри передісторичної археології Ягеллонського університету професором Рудольфом Ямком, де з його ініціативи 1 січня 1955 р., ще будучи студентом, М. Гедль обійняв посаду заступника асистента. Хід університетської кар'єри показують дати наукових підвищень: у 1960 р. — вчений ступінь доктора (Gedl 1962), 1966 р. — хабілітація (Gedl 1964), в 1976 р. — звання професора надзвичайного (Gedl 1975), а також обов'язки, які він сумлінно виконував. До таких обов'язків належить робота над організацією в Ягеллонському університеті Інституту археології, першого в Польщі, відкритого у 1971 р. Протягом 1973—1984 рр. М. Гедль був керівником міждисциплінарного післядипломного вищого навчального музейного відділення Ягеллонського університету, де викладалась історія, історія мистецтва, етнографія і археологія для музеєзнавців з усієї Польщі. Двічі (1981—1987 рр.) був заступником ди-

ректора Інституту археології. Від початку заснування Інституту до виходу на пенсію керував спочатку відділом археології Польщі, а з 1985 р. — відділом археології епохи бронзи. Академічну працю закінчив у 2005/2006 рр., відзначивши 50-річчя наукової діяльності. Підготував понад 100 магістрів і 7 докторів (К. Москва, Е. Шидловська, А. Йодловські, А. Валови, М. Парчевські, Я. Хохоровські і В. Блаєр).

Результатом наукових досягнень професора Марека Гедля є опубліковані ним роботи: наукові праці (понад 500 публікацій), зокрема 38 книжок, а також велике визнання на вітчизняних і міжнародних форумах. За кордоном професор М. Гедль був членом Німецького Інституту археології, Австрійського археометричного Товариства, комісії епохи міді і епохи бронзи при Міжнародному союзі пра- і протоісторичних наук (UISPP), а на батьківщині — членом Комісії Польської академії наук у Кракові, Силезійського Інституту, почесним членом-кореспондентом Польської Академії знань і доктором Honoris Causa Університету в Жешові. Був також членом Комітету наук пра- і протоісторичних Польської Академії наук (в яких виконував обов'язки заступника керівника), численних Рад наукових і музейних (зокрема

Музей археології у Кракові, Музей археології у Гданську). Його запрошували до різних Рад редакційних видавництв. Багато років виконував обов'язки голови Редакційного комітету одного з найважливіших археологічних польських журналів «Acta Archaeologica Carpathica». За свої досягнення і заслуги професор М. Гедль був відзначений багатьма нагородами (зокрема Кавалерським і Командорським Хрестами Polonia Restituta). Ягеллонський університет за участю найвищого керівництва університету двічі відзначав ювілеї професора: в 1994 р. 60-річчя від дня народження (Problemy epoki brązu ... 1996) і в 2007 р. — 50-річчя роботи в університеті, присвячуючи йому з цієї нагоди пам'ятне видання (Studia nad epoką brązu... 2007). У 2010 р. Ягеллонський університет влаштував для професора М. Гедля урочистий захід з відновлення його дисертації в п'ятдесяту річницю присвоєння йому звання доктора наук.

Професор підтримував теплі стосунки з численними археологічними осередками в Центральній Європі. Ознакою того були його виступи як почесного гостя в університетах Мюнстера, Галле, Штральзунда, Братислави та Києва; читання лекцій та участь у численних конференціях. Особливо інтенсивно співпрацював Марек Гедль з німецькими археологічними установами, долучаючи до них своїх співробітників і учнів, а також колег з інших інституцій. Підтвердженням цієї співпраці можуть бути опубліковані і видані професором в Німеччині великим накладом декілька томів наукових праць «Prahistorische Bronzefunde». Саме за це досягнення професор М. Гедль отримав у 2004 році «Laur Jagiellonski», найвищу наукову відзнаку Ягеллонського університету. Останній, 13 том цього видання професора був опублікований декілька місяців тому (Gedl 2014).

Дружні стосунки об'єднували Марека Гедля з видатним вченим і одним з фундаторів післявоєнної української археології Олексієм Івановичем Тереножкіним. Дослідники познайомились і спілкувались на європейських конференціях та під час візиту О.І. Тереножкіна до Польщі на початку 1960-х рр. Свідченням цього факту є підпис автора на подарованій М. Гедлю книзі «Предскифский период на днепровском Правобережье: «Дорогому и уважаемому коллеге Марку Гедлю с большой благодарностью за помощь, от автора, 4 февраля 1962 г.». Ці стосунки зміцнилися під час перебування М. Гедля в Києві на початку 1974 р., пов'язаного з його виступами на тему архео-

логії Центральної Європи в Київському університеті. Також свідченням цього є запис на подарованій викладачу з Польщі збірці статей «Скифские древности»: *«Дорогому и доброму Марку Тимусовичу Гедлю на память о счастливой радостной встрече в Киеве, В. Ильинская, А. Тереножкин»*. Зворушливим проявом їх близьких стосунків може бути напис для Марєка і Барбари Гедль на подарованій їм відомій монографії О.І. Тереножкіна «Киммерийцы», а особливо доданої до неї листівки з прекрасними червоними тюльпанами. У книзі був стереотипний напис: *«Дорогим Марку и Варваре Гедль с глубоким восхищением и большой благодарностью, А. Тереножкин, 28 января 1977 г.»*, а от текст на листівці більш емоційний та передає піднесення, з яким Тереножкін працював над найвідомішою своєю книжкою: *«Дорогие Марек и Барбара, рад послать Вам свое исследование о киммерийцах, которые до сих пор оставались скрытыми во тьме веков. Счастлив, что мне удалось проникнуть в эту тайну. С приветом от Варвары Андреевны Ваш А. Тереножкин, 28. I. 77 г.»*

Аналізуючи величезні наукові досягнення М. Гедля, легко відмітити, що його зацікавлення і діяльність сконцентровані на проблемах культурного розвитку Центральної Європи епохи бронзи та раннього залізного віку (останнє століття III і остатннє століття I тис. до н. е.). Є в його науковому доробку вченого публікації з проблематики кам'яної доби, культури кельтів на польських землях, проявів впливу культури римських часів, і навіть часів середньовіччя і сучасності, адже професор захоплювався також проблемами музєзнавства та історії археології. Особливо визначний (у європейській перспективі) внесок М. Гедля у вивчення і характеристику культурних процесів, які охопили значну частину Європи у кінці II тис. — на початку I тис. до н. е., відомі під терміном «культури полів поховальних урн», зокрема так зв. лужицької культури. Дослідження феномену цих культур (*Die Anfänge der Urnenfelderkulturen...* 1991), які впродовж тисячоліть виражали культурну тотожність етнічно анонімних «варварських» спільнот Центральної Європи, аж до часів формування гальштатської протоцивілізації (Gedl 1991), захоплювали професора, були темою його дипломної

роботи, слухань докторської роботи та хабілітації, багатьох монографій, синтезу й опрацювання першоджерел.

Надзвичайно важливе місце в науковій діяльності проф. М. Гедля займали місцеві дослідження, особливо розкопки. Розпочинав їх з великим захопленням і потребою відкриття нових джерел, відомостей про далеке минуле, а також з глибоким переконанням значної ролі місцевого досвіду у формуванні наукової майстерні та дослідницької основи в молодих науковців. Він проводив протягом 25 років (1956—1980 рр.) дослідження могильника, на якому вивчено понад 4 тис. могил епохи бронзи і раннього заліза в Кетшу біля Глубчиць, у Верхній Силезії. Ці відкриття принесли професорові визнання і славу в науковому світі, а також повагу спільноти м. Кетша, яка в 1994 р. відзначила його званням Почестного Громадянина. Підготовка до публікації величезного археологічного матеріалу з могильника в Кетшу (Gedl 1973; 1979; 1982; 1984; 1987; 1989; 1992; 1996) означала для професора довгі місяці вивчення європейської археології. Також велике значення мали дослідження і відкриття, проведені професором на могильниках лужицької культури в Зброєвську, над річкою Ліствара (Gedl 1999), Бахож-Ходоровці над Саном і городищі доби ранньої бронзи в Єндриховіцах в Верхній Силезії (*Frühbronzezeitliche befestigte Siedlungen...* 1985). Щирим захопленням М. Гедля були також пішохідні археологічні розвідки. Робив він їх завжди з великим завзяттям і цікавістю, незалежно від того чи знаходився він на його улюбленій території Глубчицької Височини в Верхній Силезії, районі Святохрестових Гір, Карпатах чи Розточє, або більш екзотичних, гірських пасмах у Болгарії. Його діяльність близько десяти років тому перервала тяжка хвороба. Біль він зносив дуже мужньо. Намагався бути активним і ніколи не відмовлявся допомогти, якщо це стосувалось археології. Остання книжка професора, наступний том публікації матеріалів про могильник в Кетші (Gedl 2012), вийшла друком через два тижні після його смерті.

Професор Марек Гедль закінчив своє служіння науці і Ягеллонському університету. Сумуючи, маємо надію і оптимізм, що велика Справа Його життя, сердечна пам'ять про нього завжди залишиться серед нас.

- Die Anfänge der Urnenfelderulturen in Europa // Archaeologia Interregionalis.* — Warszawa, 1991.
- Gedl M.* Uwagi o gospodarce i strukturze społecznej ludności kultury łużyckiej w południowej Polsce. — Kraków, 1961.
- Gedl M.* Kultura łużycka na Górnym Śląsku. — Wrocław; Warszawa; Kraków, 1962.
- Gedl M.* Szkieletowy obrządek pogrzebowy w kulturze łużyckiej. — Kraków, 1964.
- Gedl M.* Cmentarzysko halsztackie w Kietrzu, pow. Głubczyce. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk 1973.
- Gedl M.* Kultura Przedłużycka. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1975.
- Gedl M.* Stufengliederung und Chronologie des Gräberfeldes der Lausitzer Kultur in Kietrz, *Prace Archeologiczne.* — Warszawa; Kraków, 1979. — T. 27.
- Gedl M.* Cmentarzysko ze schyłku epoki brązu w Kietrzu. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1982. — T. 1.
- Gedl M.* Wczesnołużyckie groby z konstrukcjami drewnianymi. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1984.
- Gedl M.* Cmentarzysko ze schyłku epoki brązu w Kietrzu. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk; Łódź, 1987. — T. II.
- Gedl M.* Groby z młodszego okresu epoki brązu na cmentarzysku w Kietrzu. — Kraków, 1989.
- Gedl M.* Die Hallstatteinflüsse auf den polnischen Gebieten in der Früheisenzeit, *Prace Archeologiczne.* — Warszawa; Kraków, 1991. — T. 48.
- Gedl M.* Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu (I). — Kraków, 1991a.
- Gedl M.* Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu (II). — Kraków, 1992.
- Gedl M.* Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu (III). — Kraków, 1996.
- Gedl M.* Cmentarzysko z epoki brązu w Zbrojewsku (badania 1973—1981). — Kraków, 1999.
- Gedl M.* Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu (część IV), *Prace Archeologiczne.* — Kraków 2012. — N 65.
- Gedl M.* Die Pfeilspitzen in Polen. — *Prähistorische Bronzefunde.* — Stuttgart, 2014. — Vol. 6.
- Frühbronzezeitliche befestigte Siedlungen in Mitteleuropa.* *Archaeologia Interregionalis.* — Warszawa; Kraków 1985.
- Problemy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej.* Księga jubileuszowa poświęcona Markowi Gedlowi, red. J. Chochorowski. — Kraków, 1996.
- Studia nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza w Europie.* Księga poświęcona Profesorowi Markowi Gedlowi na pięćdziesięciolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim, red. J. Chochorowski. — Kraków, 2007.